

Arbitražinio susitarimo pripažinimas ir kompetencijų kova (teismų praktika)

advokatas Kęstutis Švirinas

2013 m. lapkričio 24 d.

Vilnius

www.sorainen.com

- Arbitražiniu susitarimu šalys atsisako valstybės teismų jurisdikcijos

Ginčo sprendimo arbitražu būdo pasirinkimas reiškia, kad šalys susitaria nesikreipti dėl ginčo sprendimo į valstybės teismą ir paveda jų ginčą spręsti privatiems asmenims – arbitrams. Arbitražinis susitarimas, viena vertus, panaikina teismo jurisdikciją, antra vertus, sukuria alternatyviąją jurisdikciją – arbitražo jurisdikciją (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2010 m. kovo 16 d. nutartis; civ. b. Nr. 3K-3-116/2010)

- Arbitražinis susitarimas privalomas teismui

*„Arbitražinis susitarimas yra **privalomas** ne tik jo šalims, bet ir **teismui**. Kai yra arbitražinis susitarimas, teismas privalo atsisakyti savo jurisdikcijos ir turi nukreipti sutartį pažeidusią šalį įvykdyti sutartinę prievolę, t. y. kilus ginčui kreiptis į arbitražą.“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio mėn. 28 d. nutartis, civ. byloje Nr. 3K-7-181/2013)

- Arbitražinio susitarimo trūkumas nesudaro *prima facie* pagrindo pripažinti susitarimą negaliojančiu

„<...> ta aplinkybė, kad arbitražinis susitarimas nenustato tam tikrų sąlygų, nėra pakankamas pagrindas nepripažinti tokio arbitražinio susitarimo“

„<...> kilus abejonių dėl arbitražinio susitarimo, jos turi būti aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai (in favor contractus)“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. balandžio mėn. 26 d. nutartis; civ. byloje Nr. 2A-283/2013)

- Arbitražo procedūrų neaptarimas arbitražiniame susitarime nėra *prima facie* pagrindas pripažinti tokį susitarimą negaliojančiu

„Nėra pagrindo ex officio daryti išvadą dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo vien dėl tam tikrų arbitražo procedūrų neaptarimo.“ (Vilniaus apygardos teismas, 2013 m. balandžio 25d. nutartis, civ. byloje 2S-473-590/2013)

- Alternatyvus (pagal ieškovo pasirinkimą) arbitražinio susitarimo turinys nesudaro pagrindo pripažinti susitarimą negaliojančiu

„<...> įstatymuose tiesiogiai ir nenustatyta, kad šalys gali susitarti, jog ginčai bus sprendžiami nacionaliniame teisme arba arbitražo teisme, tačiau draudimo susitarti dėl alternatyvaus ginčų sprendimo būdo taip pat nėra, tai reiškia, kad šalys turi teisę susitarti dėl joms priimtinausio ginčų sprendimo būdo.“

(Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio mėn. 28 d. nutartis, civ. byloje Nr. 3K-7-181/2013)

- Alternatyvieji ginčo nagrinėjimo būdai arbitražiniame susitarime

„<...> pagrindas konstatuoti šalių arbitražinio susitarimo negaliojimą dėl to, kad sutartyje nustatyta šalies teisė pasirinkti, ar šalių ginčą nagrinės arbitražo teismas, ar teismas pagal ieškovo buvimo vietą, nenustatytas (Niujorko konvencijos II straipsnio 1 dalis, V straipsnio 1 dalies a punktas).“ (ten pat)

- Sutarčių laisvės principas taikomas arbitražiniam susitarimui

„<...> arbitražinis susitarimas, <...>, negali būti aiškinamas taip, kad būtų paneigtas civilinėje teisėje galiojantis sutarties laisvės principas. Šis principas reiškia, kad šalys gali laisvai sudaryti sutartis, savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas (CK 6.156 straipsnio 1 dalis).“ (ten pat)

- Abejonės dėl aiškinimo sprendžiamos arbitražinio susitarimo naudai (*in favores contractus*)

„Kai šalys išreiškė intenciją ginčus spręsti arbitražo teisme, teismas turėtų tokią šalių valią įgyvendinti, net jei kai kurie arbitražinio susitarimo aspektai yra netikslūs” (Lietuvos Aukščiausiasis teismas, 2013 m. spalio 2 d. nutartis, civ. byloje Nr. 3K-3-431/2013)

■ Efektyvaus aiškinimo principas

„<...> aiškinant arbitražinį susitarimą pirmenybė turi būti teikiama tokiam aiškinimui, kuris leistų išsaugoti arbitražinio susitarimo efektyvumą (efektyvaus aiškinimo principas).“ (ten pat)

■ *Patologiniai* arbitražiniai susitarimai

„Jeigu teismui neįmanoma nustatyti dalies arbitražinio susitarimo prasmės, tokiu atveju tarptautinio komercinio arbitražo doktrinoje jis priskiriamas „patologiniams“ arbitražiniams susitarimams. Kai teismas sprendžia dėl „patologinio“ arbitražinio susitarimo galiojimo, jis turi aiškintis šio arbitražinio susitarimo prasmę, ir <...> kilus abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo ir jo galiojimo, abejonės aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai, t. y. taikomas principas in favor contractus“ (ten pat)

- Arbitražo institucijos sprendimas dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo savaime nėra pagrindas valstybės teismui pripažinti, kad arbitražo susitarimas negalioja

„Apeliacinės instancijos teismas nesutinka su <...> argumentu, jog ieškovai neteko teisės į teisinę apsaugą dėl to, kad Vilniaus komercinio arbitražo teismas 2013-05-21 nutartimi pradėtą arbitražo procedūrą administravimą nutraukė, motyvuojant tuo, kad šalys nėra susitarusios dėl arbitražo. Teismas atkreipia dėmesį, kad šalys turi teisę pasirinkti kitą instituciją ar privatų asmenį, kuris nagrinės jų ginčą.“ (Vilniaus apygardos teismo 2013 m. rugsėjo mėn. 17 d. nutartis, civ. byloje Nr. 2S-1602-450/2013)

- Tam tikrų ginčo santykių nearbitruotinumą nereiškia *per se* arbitražinio susitarimo negaliojimo

„Byloje kilo ginčas dėl šio susitarimo galiojimo apimties būtent nagrinėjamoje byloje kilusiam ginčui dėl juridinio asmens veiklos tyrimo pradėjimo. Tai visiškai nereiškia tokio arbitražinio susitarimo negaliojimo net ir pripažinus, kad šiuo susitarimu nebuvo ir (ar) negalėjo būti susitarta dėl ginčo pradėti juridinio asmens veiklos tyrimą išsprendimo arbitraže.“ (Lietuvos Aukščiausiasis teismas, 2012 m. birželio 26 d. nutartis, civ. byla Nr. 3K-3-353/2012)

■ Priešinga pozicija

„Kolegijos nuomone, <...> tai, kad ginčas, kilęs ne tik iš rangos sutarčių, bet ir iš civilinių teisinių santykių, susijusių su aviacijos saugumu, pagrįstai apylinkės teismui leido ginčą laikyti nearbitruotinu ir pripažinti arbitražinius susitarimus, <...> niekiniais.“ (Kauno apygardos teismas, 2012 m. gruodžio 6 d. nutartis, civ. byla Nr. 2A-1955-221/2012)

■ Teismo teisė vertinti arbitražinio susitarimo galiojimą

„leškinio priėmimo stadijoje teisėjas turi teisę vertinti, ar arbitražinis susitarimas yra niekinis, t. y. ar neprieštarauja įstatymuose nustatytiems imperatyviems draudimams perduoti ginčą nagrinėti arbitražui.“ (Lietuvos apeliacinis teismas, 2013 m. kovo 7 d. nutartis, civ. byla Nr. 2-938/2013)

■ Teismo teisė vertinti arbitražinio susitarimo galiojimą

*„Tiek Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalyje <...>, tiek Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnyje: <...>, tiek ir CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkte bei 296 straipsnio 1 dalies 9 punkte: <...> yra **įtvirtinta** teismo **teisė** spręsti dėl arbitražinio susitarimo buvimo, dėl jo **teisėtumo / galiojimo** ir įtakos galimybei nagrinėti iškeltą ginčą bendrosios kompetencijos teisme.“* (Lietuvos apeliacinis teismas, 2012 m. gruodžio mėn. 17 d. nutartis, civ. byla Nr. 2T-90/2012)

■ Teismo teisė vertinti arbitražinio susitarimo galiojimą

„Arbitražinio susitarimo šalys taip pat turi teisę ginčyti arbitražinį susitarimą teisme. Tokia šalies teisė netiesiogiai yra pripažįstama 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo II straipsnio 3 dalyje, tokią galimybę patvirtina ir Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnio nuostatos, pagal kurias arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu vienos iš šalių reikalavimu, bendraisiais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais.“ (Lietuvos Aukščiausiasis teismas, 2013 m. spalio 2 d. nutartis, civ. byloje Nr. 3K-3-431/2013)

■ Arbitražinės išlygos autonomiškumas

„Arbitražinės išlygos autonomiškumas reiškia, kad arbitražo teismui pagal savo kompetenciją nusprendus, kad sutartis, kurioje įtvirtinta arbitražinė išlyga, yra niekinė, arbitražinė išlyga yra išsaugoma, nes dėl pagrindinės sutarties negaliojimo ji automatiškai nėra pripažįstama negaliojančia, o arbitražo teismas nepraranda jurisdikcijos.“ (ten pat)

■ Arbitražinio susitarimo galiojimas ne arbitražinio susitarimo šalių atžvilgiu

„Ieškovas, nors ir nebūdamas Dovanojimo sutarties Nr. 4 šalimi, vis tik ginčija šią sutartį ieškinyje nurodytais pagrindais. Iš to seka, kad ieškovas, ginčydamas Dovanojimo sutartį Nr. 4, turi priimti ir šioje sutartyje nustatytą ginčų nagrinėjimo jurisdikciją, kitaip tariant tokiais savo veiksmais ieškovas perėmė Dovanojimo sutartyje Nr. 4 nustatytą įsipareigojimą ginčą spręsti arbitraže. Kitoks ieškovo elgesys būtų nenuoseklus bei pažeistų teisėtus atsakovų lūkesčius bei lemtų dvigubų standartų toleravimą.“ (Lietuvos apeliacinis teismas, 2013 m. rugpjūčio 27 d. nutartis, civ. byla Nr. 2-1970/2013)

- **Kompetencijos-kompetencijos doktrina – 2006 m. UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinio įstatymo taikymas**

„Aiškinant ir taikant Komercinio arbitražo įstatymą svarbu atkreipti dėmesį į 2006 m. UNCITRAL pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo nuostatas bei pateikiamą jų interpretavimą tam, kad būtų maksimaliai užtikrintas tinkamas įstatymo nuostatų aiškinimas bei taikymas. <...> Arbitražo teisė spręsti dėl savo jurisdikcijos įtvirtinta UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinio įstatymo 16 straipsnyje, Komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje.“ (Lietuvos Aukščiausiasis teismas, 2013 m. spalio 2 d. nutartis, civ. byloje Nr. 3K-3-431/2013)

■ Valstybės teismo kompetencijos prioritetas?

Civilinio proceso kodeksas

24 straipsnis. Bylos priskyrimo teismui prioritetas

<...>

2. Jeigu iškyla abejonių arba galiojančių įstatymų kolizija dėl konkretaus ginčo priskyrimo teismui ar kitai institucijai, ginčas nagrinėjamas teisme.

- Abejonės dėl jurisdikcijos sprendžiamos arbitražinio susitarimo naudai

„Kilus abejonių dėl bylos priskyrimo teismui ar kitai institucijai (arbitražui), šalys savo susitarimu gali perduoti spręsti arbitražo tvarka bet kokį ginčą dėl teisės, išskyrus ginčus, kurie pagal įstatymus negali būti nagrinėjami arbitraže.“ (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis, civ. byla Nr. 3K-3-470/2012; Lietuvos apeliacinis teismas, 2013 m. rugpjūčio 27 d. nutartis, civ. byla Nr. 2-1970/2013)

■ Valstybės teismo kompetencijos prioritetas?

Civilinio proceso kodeksas

24 straipsnis. Bylos priskyrimo teismui prioritetas

1. Jeigu byloje sujungiami keli tarpusavyje susiję reikalavimai, iš kurių nors vienas yra priskiriamas teismui, visi reikalavimai turi būti nagrinėjami teisme.

■ Valstybės teismo kompetencijos prioritetas?

„CPK 24 straipsnyje yra įtvirtintas bylos priskyrimo teismui prioritetas. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, jeigu byloje sujungiami keli tarpusavyje susiję reikalavimai, iš kurių nors vienas yra priskirtas teismui, visi reikalavimai turi būti nagrinėjami teisme. Teisėjų kolegijos vertinimu, šia nuostata vadovautinasi ir nagrinėjamoje byloje, kadangi ieškovas ieškiniu pareiškė du reikalavimus, iš kurių vienas nesusijęs su arbitražiniu susitarimu.“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. vasario mėn. 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-135/2012)

- **Ieškinio reikalavimų tarpusavio sąsajos sudaro pagrindą valstybės teismo kompetencijos prioritetui**

„Atsižvelgiant į tai, kad CPK 24 straipsnyje įtvirtintas principas yra išimtis iš bendrų bylų priskirtinumo taisyklių, šis principas gali būti taikomas tik tuo atveju, jei ieškovo reiškiami keli pagal įstatymą skirtingoms institucijoms nagrinėti priskirtini reikalavimai yra tarpusavyje neatsiejamai susiję, negali būti nagrinėjami atskirai vienas nuo kito, ir būtent dėl to jie visi turi būti nagrinėjami vienoje institucijoje – teisme.“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio mėn. 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1970/2013)

- **Negali būti dviejų procesų dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu**

„<...> arbitražas, ir teismas yra įgalioti spręsti dėl ginčo arbitruotinumumo, tačiau vienu metu negalimi du procesai (arbitražo ir teismo) dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Aptartos aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad Arbitražo institutas neturėjo imtis spręsti klausimo, kuris jau buvo iškeltas ir nagrinėjamas Vilniaus apygardos teisme, o sprendamas šį klausimą Arbitražo institutas nesilaikė Niujorko konvencijos V straipsnio a) punkto nuostatos, ir tai yra pagrindas atsisakyti pripažinti aptariamą sprendimą.“ (Lietuvos apeliacinis teismas, 2012 m. gruodžio mėn. 17 d. nutartis, civ. byla Nr. 2T-90/2012)

■ Aviacijos teisė ir arbitruotinumas

„Šalių susitarimas dėl sraigtasparnių remonto nepatenka į Aviacijos įstatymu reglamentuojamų santykių sritį, todėl arbitruotinas. Ta aplinkybė, kad, suremontavus sraigtasparnius, jais bus vykdomi bandomieji skridimai, nereiškia, kad šalys susitaria dėl oro erdvės naudojimo; bandomieji skridimai skirti nustatyti, ar tinkamai atlikti remonto darbai, ar saugu vykdyti skrydžius suremontuotais sraigtasparniais, tačiau tai nėra susitarimas dėl kitokių, nei nustato Aviacijos įstatymas, saugumo reikalavimų, taip pat dėl oro erdvės valdymo.“ (Lietuvos Aukščiausiasis teismas, 2013 m. spalio 2 d. nutartis, civ. byloje Nr. 3K-3-431/2013)

■ Restruktūrizavimo byla neturi reikšmės arbitruotinumui

„Nagrinėjamu atveju darytina išvada, kad tarp šalių kilęs ginčas yra arbitruotinas <...> jurisdikciniu aspektu (tarp šalių kilęs ginčas, tiek pagal Austrijos Respublikos teisę, tiek pagal Lietuvos Respublikos teisę, galėjo būti sprendžiamas arbitraže, nepaisant restruktūrizavimo bylos iškėlimo UAB „.....“), todėl nėra pagrindo atsisakyti pripažinti Vienos arbitražo 2012 m. spalio 24 d. sprendimą konvencijos V straipsnio 2 dalies a) punkto pagrindu.“ (Lietuvos apeliacinis teismas, 2013 m. rugsėjo mėn. 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2T-64/2013)

AČIŪ

Kęstutis Švirinas

Advokatas, partneris

tel. +372 6 400 900

kestutis.svirinas@sorainen.com

Lietuva

Jogailos 4

LT-01116 Vilnius

tel. +370 52 685 040

faks. +370 52 685 041

lithuania@sorainen.com

Estija

Pärnu mnt 15

10141 Talinas

tel. +372 6 400 900

faks. +372 6 400 901

estonia@sorainen.com

Latvija

Kr. Valdemāra iela 21

LV-1010 Ryga

tel. +371 67 365 000

faks. +371 67 365 001

latvia@sorainen.com

Baltarusija

ul Nemiga 40

220004 Minskas

tel. +375 17 306 2102

faks. +375 17 306 2079

belarus@sorainen.com